

ODGOVORNOST ZAŠČITITI V TEORIJI IN PRAKSI*

Nataša Pirc Musar,

Univerzitetna diplomirana pravnica, doktorica pravnih znanosti, predsednica Republike Slovenije

Z veseljem ugotavljam, da je Slovenija bila in namerava biti še naprej zanesljiva in verodostojna članica Organizacije združenih narodov. Verjamemo v pomen in moč večstranske diplomacije, saj je ključna za našo varnost, blaginjo in spoštovanje suverene enakosti držav.

Slovenija je vedno močno zagovarjala odgovornost zaščititi, poleg tega je moja država pred skoraj dvajsetimi leti sodelovala pri oblikovanju tega pomembnega načela. Na vrhu svetovnih voditeljev leta 2005 je bila to najmanj verjetna zamisel, ki naj bi bila uspešna, a je vendarle ugledala luč sveta in bila proti vsem pričakovanjem praktično vsesplošno potrjena. Že od njenih začetkov so prizadevanja konference Odgovornost zaščititi (angl. *Responsibility to Protect* – R2P) usmerjena v globalno razumevanje in sprejemanje.

Zato mi je v veliko veselje, da lahko nagovorim zbrane na tej – že šesti – konferenci Odgovornost zaščititi v teoriji in praksi, deset let po tem, ko so se te konference začele organizirati v naši državi. Iskreno čestitam organizatorjem, zlasti profesorici dr. Vasilki Sancin in njeni skupini, da so uspešno nadaljevali tradicijo združevanja uglednih akademikov, strokovnjakov v praksi in vseh drugih udeležencev z vsega sveta, ki jih zanima spodbujanje načela odgovornost zaščititi.

Bistvo načela odgovornost zaščititi je priznanje, da se spodbujanje in varstvo človekovih pravic ne ustavita ob državnih mejah. Države imajo primarno odgovornost, da zaščitijo prebivalstvo na svojem ozemlju, mednarodna skupnost pa je skupno odgovorna za zaščito ranljivih skupin pred najhujšimi kršitvami njihovih splošnih človekovih pravic.

* Prispevek je za objavo prirejen otvoritveni govor na šesti mednarodni znanstveni konferenci Odgovornost zaščititi v teoriji in praksi, ki je potekala 11. in 12. maja 2023 na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani.

Politični voditelji imamo moralno dolžnost in odgovornost, da v okviru svojih zmožnosti in političnega vpliva storimo vse, kar je v naši moči, da preprečimo konflikte in nasilje ter zaščitimo prebivalstvo pred množičnimi grozodejstvi. Trdno sem prepričana, da je preventivno ukrepanje najboljši in najbolj stroškovno učinkovit odziv. Najboljša naložba, ki jo lahko naredimo, so naši nacionalni sistemi človekovih pravic in učinkoviti mehanizmi zgodnjega opozarjanja.

Kadar pa država očitno ne zaščiti svojega prebivalstva, je mednarodna skupnost odgovorna, da ukrepa in zaščiti žrtve. Zaradi žrtev genocida, vojnih hudodelstev, etničnega čiščenja in hudodelstev zoper človečnost sta nujni naši človeška solidarnost in podpora. Žrtve imajo pravico do seznanitve, pravico do pravnega varstva in učinkovitih pravnih sredstev, pravico do polne odškodnine in jamstva, da se to ne bo ponovilo.

Vendar vemo, da iz številnih ali pravzaprav večine pokonfliktnih razmer znova izbruhne konflikt. Število oboroženih spopadov po vsem svetu je osupljivo. Podnebne spremembe pa čedalje bolj postajajo ne le oteževalni dejavnik glede nestabilnosti in vojn, temveč kar izhodišče negotovosti.

Zato se je treba spomniti, da so bila kazniva dejanja zoper okolje med prvimi, za katera je bilo predlagano, da se vključijo v statut Mednarodnega kazenskega sodišča, ko se je ta šele oblikoval. Vendar se je že zelo zgodaj v pripravljalnem procesu zdelo, da je to kaznivo dejanje prezahtevno za pogajanja med državami, zato je bilo kmalu opuščeno s seznama kaznivih dejanj, ki naj bi jih obravnavalo prihodnje svetovno kazensko sodišče.

Ob tem se je v zadnjih nekaj letih uveljavil pojem podnebne pravičnosti. Slovenija je vložila kandidaturo za mesto nestalne članice Varnostnega sveta Organizacije združenih narodov. Verjamemo v širšo prepoznavnost koristi, ki bi jih Slovenija lahko prinesla Varnostnemu svetu, zato nameravamo, če bo Slovenija izvoljena v to ugledno telo Organizacije združenih narodov, nadaljevati delo na področju podnebne varnosti. Pri tem želimo okrepiti zlasti povezavo med vzpostavljanjem in krepitevijo miru, podnebnimi ukrepi in ženskami, vedno pa bomo izhajali iz prava človekovih pravic.

Ženske ter marginalizirane skupine, otroci in mladi so pravi akterji tako za mir kot tudi podnebne ukrepe. Mir in narava sta poglavitna za preživetje njihovih družin in njihovo prihodnost. Popolnoma nerazumno je, da se pri poskusu zagotavljanja miru iz odločanja izključi polovica prebivalstva. Vedno znova spoznavamo, da vzpostavljanje miru brez smiselnega vključevanja žensk in pomembnih družbenih skupin preprosto ne bo uspešno. Brez žensk preprosto ne bo niti miru niti blaginje.

Načelo odgovornost zaščititi se je po tem, ko je bilo leta 2005 potrjeno v sklepnem dokumentu svetovnega vrha, zelo uveljavilo, kljub temu ne manjka izzivov, ki se pojavljajo na številnih področjih. Spoznanja in priporočila, predstavljena na konferencah, kot je ta, so pomemben prispevek k informirani razpravi tudi med odločevalci, ki se ukvarjajo z nerešenimi izzivi in iščejo rešitve z dejanskim potencialom za učinkovito preprečevanje množičnih grozdejev in zaščito prizadetega prebivalstva.